

Sygn. akt **IC 1120/14**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 19 października 2016 roku

Sąd Okręgowy w Warszawie I Wydział Cywilny

w składzie następującym:

Przewodniczący: **SSO Alicja Fronczyk**

Protokolant: sekr. sąd. Paulina Bondel

po rozpoznaniu w dniu 05 października 2016 roku w Warszawie na rozprawie

sprawy z powództwa **A. K. (1), J. K., A. K. (2) i M. M. (1)**

przeciwko **Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Gospodarki**

o zapłatę

I. Zasądza od pozwanego Skarbu Państwa reprezentowanego przez Ministra Gospodarki na rzecz powodów: A. K. (1), J. K. i A. K. (2) kwoty po 69 306,66 zł. (sześćdziesiąt dziewięć tysięcy trzysta sześć złotych sześćdziesiąt sześć groszy), a na rzecz powódki M. M. (1) kwotę 103 960 zł. (sto trzy tysiące dziewięćset sześćdziesiąt złotych) z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia uprawomocnienia się niniejszego wyroku do dnia zapłaty;

II. w pozostałym zakresie oddala powództwo;

III. ustala, że każdy z powodów: A. K. (1), J. K., A. K. (2) i M. M. (1) - ponosi 54% kosztów procesu, a pozwany Skarb Państwa – Minister Gospodarki 46% tych kosztów, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu.

Sygn. akt IC 1120/14

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 17 października 2014 roku powodowie A. K. (1), J. K., A. K. (2) i M. M. (1) domagali się zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa – Ministra Gospodarki następujących kwot: na rzecz powoda A. K. (1) kwoty 150 000 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, na rzecz powoda J. K. kwoty 150 000 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, na rzecz powódki A. K. (2) kwoty 150 000 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty, na rzecz powódki M. M. (1) kwoty 225 000 zł. z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty - tytułem naprawienia szkody poniesionej na skutek wydania decyzji administracyjnej – orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku znak (...) w sprawie przejścia przedsiębiorstwa pn. „Młyn (...) i K. Z.” z dniem 08 marca 1958 roku, których powodowie są następcami prawnymi na własność Skarbu Państwa. Nieważność tego orzeczenia stwierdził Minister Gospodarki decyzją z dnia 28 czerwca 1955 roku (k. 2-20). Powodowie domagali się także zasądzenia na swoją rzecz od pozwanego kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych (k. 3).

Pozwany Skarb Państwa – Minister Gospodarki w odpowiedzi na pozew złożonej dnia 26 lutego 2015 roku wniósł o oddalenie powództwa w całości i zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych, w tym na rzecz Skarbu Państwa – Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kosztów zastępstwa procesowego - kwestionując powództwo tak co do zasady, jak i wysokości (k. 98-110). Pozwany zarzucił niewykazanie przesłanek odpowiedzialności

odszkodowawczej Skarbu Państwa, w szczególności niewykazanie szkody jako następstwa nieważnego orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku znak OA2-UM-5-134, jak i związku przyczynowego pomiędzy działaniem organu administracji publicznej a szkodą. Pozwany wskazał, że powodowie nie udowodnili, kto był właścicielem przedsiębiorstwa w dacie wyrządzenia szkody, a zapadłe w toku postępowania administracyjnego decyzje nie stanowią takiego dowodu, gdyż odnoszą się jedynie do kwestii ważności orzeczeń nacjonalizacyjnych. Nadto Skarb Państwa zarzucił niewykazanie stanu składników majątkowych w chwili zdarzenia szkodzącego, a wykaz mienia ruchomego powoływany w pozwie spisany został 04 stycznia 1972 roku, nie może zatem stanowić podstawy ustalenia w tym zakresie (k. 104). Pozwany zarzucił nieudowodnienie istnienia normalnego związku przyczynowego pomiędzy zdarzeniem szkodzącym a szkodą, gdyż wydanie decyzji w trybie art. 156 § 1 pkt 2 k.p.a. spowodowało wyeliminowanie z obrotu prawnego nieważnego orzeczenia z 1963 roku ze skutkiem ex tunc. Rolą procesową powodów jest zatem wykazanie, że utrata młyna stanowi normalne następstwo tej decyzji administracyjnej. Wreszcie pozwany podniósł zarzut przedawnienia wskazując, że skoro zarządzenie Ministra Skupu z dnia 25 marca 1955 roku zostało uznane za nieważne mocą decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 03 lipca 2009 roku, to roszczenie oparte na treści art. 160 k.p.a. jest przedawnione zgodnie z treścią jego § 6. Pozwany wskazał, że przedawnienia roszczenia nie eliminuje fakt wiązania przez stronę powodową szkody z decyzją z dnia 23 września 1963 roku, ponieważ orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości nie tworzyło nowego stanu prawnego, lecz jedynie potwierdzało zaistniały stan, decyzja o przejściu przedsiębiorstwa na własność Państwa ma bowiem charakter deklaracyjny. W jej wyniku nie mogła powstać szkoda, skoro wystąpiła ona już z chwilą przejścia młyna w zarząd w 1955 roku (k. 36).

Na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku powodowie sprecyzowali powództwo wnosząc o zasądzenie kwoty 415 840 zł. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od uprawomocnienia się wyroku do dnia zapłaty w udziałach wynikających ze spadkobrania, tzn. na rzecz powódki M. M. (1) w ¼ części, a na rzecz pozostałych powodów po 1/6 części tej kwoty, cofając pozew w pozostałym zakresie bez zrzeczenia się roszczenia (k. 379). Powodowie na tym posiedzeniu sprecyzowali podstawę faktyczną powództwa wskazując, że odszkodowanie obejmuje wartość nieruchomości, na której zlokalizowany był młyn motorowy oraz ruchome składniki tego przedsiębiorstwa wyszczególnione w opinii biegłego M. K. (1) (k. 379, protokół elektroniczny 00:54:09; 01:02:43).

Na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku pozwany wniósł o oddalenie powództwa nie wyrażając zgody na częściowe cofnięcie pozwu przez powodów (k. 379, protokół elektroniczny 01:08:21).

Sąd Okręgowy ustalił, co następuje:

Właścicielem przedsiębiorstwa: „Młyn motorowy– K. M. i K. Z. w R. powiat B.”, w skład którego wchodzi nieruchomość położona w miejscowości R., powiat B., stanowiąca działkę o powierzchni 745m², dla której Sąd Powiatowy w B. prowadził księgę wieczystą (...) byli: M. K. (2) i A. K. (3) (**dowód:** postanowienie Sądu Powiatowego w B. z dnia 20 czerwca 1952 roku k. 68-69).

Zarządzeniem Ministra Skupu nr (...) /23 z dnia 25 marca 1955 roku wydanym na podstawie dekretu Naczelnika Państwa z dnia 16 grudnia 1918 roku w przedmiocie przymusowego zarządu państwowego (Dz. Pr. P. P. nr 21, poz. 67 ze zm.) nad młynem motorowym stanowiącym własność M. K. (2) i Z. K. (jako następcy prawnego A. K. (3)) ustanowiono przymusowy zarząd państwowy powierzając go (...) Przedsiębiorstwu Młynów (...) w K. (okoliczność bezsporna; **dowód:** poświadczona za zgodność z oryginałem kserokopia zarządzenia k. 44).

Orzeczeniem Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku znak (...) wydanym na podstawie art. 2 i 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 roku o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod przymusowym zarządem państwowym (Dz. U. nr 11, poz. 37) stwierdzono przejście na własność Państwa tego przedsiębiorstwa z dniem 08 marca 1958 roku (okoliczność bezsporna, **dowód:** poświadczona za zgodność z oryginałem kserokopia orzeczenia k. 45-46).

Ostateczną decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 03 lipca 2009 roku stwierdzono nieważność zarządzenia Ministra Skupu z dnia 25 marca 1955 roku, a decyzją

Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2013 roku stwierdzono nieważność orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku w sprawie stwierdzenia przejścia na własność Państwa przedsiębiorstwa: Młyn motorowy – K. M. i K. Z. (okoliczność bezsporna, **dowód:** decyzje k. 47-52 i k. 53-61).

W skład tego przedsiębiorstwa wchodziła nieruchomość stanowiąca działkę ewidencyjną o nr (...) i powierzchni 745m⁽²⁾, która została mocą decyzji z dnia 10 grudnia 1971 roku nr (...) (...) przekazana przez Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w B. nieodpłatnie na rzecz Gminnej Spółdzielni (...) w P. wraz z mieniem młyna. Na podstawie zawartej w formie aktu notarialnego umowy sprzedaży z dnia 17 sierpnia 1983 roku (rep.(...)) Gminna Spółdzielnia (...) w P. sprzedała na rzecz J. K. i B. K. (na zasadzie wspólności ustawowej małżeńskiej) nieruchomość o powierzchni 745m⁽²⁾ zapisaną w księdze wieczystej KW nr (...) stanowiącą działkę gruntu o nr 363/1 z zabudowaniami młyna wraz z częściowymi urządzeniami (**dowód:** decyzja k. 53-61).

W skład młyna przed przejęciem go w zarząd wchodziły obok nieruchomości o powierzchni 745m² również następujące składniki: maszyny i urządzenia techniczne: motor na gaz ssany 40kM firmy (...) z urządzeniem (zużycie 40%), pompa wodna (zużycie 40%), kompresor ze zbiornikiem powietrznym (zużycie 30%), młewnik walcowy pojedynczy 800x300 firmy (...) (zużycie 35%), młewnik walcowy pojedynczy 600x300 firmy (...) (zużycie 40%), łuszczarka szmerglowa 1000x700 firmy (...) (zużycie 20%), tarat aspirator 1200x500m/m (zużycie 10%), tryjer nisko sprawny 2000x400 (zużycie 10%), odsiewacz płaski 2-działowy (zużycie 20%), perlak półautomat 1050x450, kamień piaskowiec (zużycie 40%), maszyna krajalnica do cięcia kaszy – tarczowa rozmiar 300, typ stary (zużycie 50%), sortownica do kaszy dł. 1800x400 (zużycie 60%), maszyna krajalnica do cięcia kaszy – tarczowa rozmiar 250 (nieczynna zużycie 80%), śrutownik sztorcowy, kamienie szmerglowe rozmiar 400 firmy (...) (zużycie 40%), podnośniki pionowe podwójne kompletne – sztuk 2 (zużycie 30%), ślimacznica w obudowie długość 8m (zużycie 20%), pędnia (...)m – fi75, 9 kół pasowych zł. W tym 6 dzielonych, 7 łożysk ślizgowych samosmarujących (zużycie 30%), pędnia górna z przystawką dł. 13m – fi45, 9 kół pas zł., 6 łożysk ślizgowych wiszących (zużycie 20%), młynek ręczny do kaszy (zużycie 30%), filtr tłoczący 28 rękawowy (zużycie 30%), filtr tłoczący 36 rękawowy (zużycie 30%), wałki do walcy 600x230 (zużycie 100% złom), aparat magnesowy (zużycie 50%); narzędzia: imadło duże (zużycie 50+10%), klucze płaskie do motoru (zużycie 40+10%), klucze sztorcowe (zużycie 40+10%), młotek ślusarski (zużycie 50+10%), postument do imadła (zużycie 50+10%); 17 sztuk pasów gumowo – parcianych (o stopniu zużycia od 30+40 do 90+40% zużycia); inne ruchomości: 2 kosze zasypowe, 3 skrzynie mączne, dwie wagi dziesiętne o nośności 200kg, odważniki, wózek ręczny żelazny bez ogumienia, szafka z pulpitem dwuszufladowa, skrzynia do mieszania mąki, dwa miesadła ręczne drewniane, szczotki włosiane ręczna i na kiju, szufelka ręczna (dwie sztuki), dwa bosaki duże, dwie tłumice, wiadro ocynkowane, dwie skrzynie z piaskiem, dwie drabiny 3,5m, łopata żelazna na stylisku, widły do koksu, siatka do rafowania koksu, 30kg oleju, 5 ton koksu. Wartość tych składników według cen aktualnych wynosi 87 500 zł. (**dowód:** protokół przejęcia z dnia 18 kwietnia 1955 roku zawarty w dołączonych aktach DP-I-461-13-99-B25 t. I; opinia biegłego specjalisty ds. wyceny (...) k. 139-153; ustne wyjaśnienia opinii łącznej złożone przez tego biegłego na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku k. 376-378, protokół elektroniczny 00:03:51-00:50:40).

Wartość rynkowa prawa własności nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa młyńskiego, a położonej w miejscowości R., powiat B., stanowiącej działkę nr (...) o powierzchni 745m² według jej stanu na dzień 23 września 1963 roku a cen aktualnych wynosi 328 340 zł. (**dowód:** opinia biegłego specjalisty ds. (...) k. 193-234, ustne wyjaśnienia opinii pisemnej k.287-288, protokół elektroniczny rozprawy z dnia 05 lutego 2016 roku 00:02:016 – 00:12:05; ustne wyjaśnienia opinii łącznej złożone na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku k. 376-378, protokół elektroniczny rozprawy z dnia 05 października 2016 roku 00:03:51-00:50:40).

A. K. (3) zmarł 01 marca 1946 roku, a jego spadkobiercami są: żona M. K. (2) i dzieci: Z., K. i C. K. w 1/3 części każde z nich (**dowód:** postanowienie spadkowe k. 77). M. K. (2) zmarła 10 października 1968 roku, a spadek po niej nabyli: syn Z. K. w 1/2 części oraz wnuki: W. K. i B. S. po 1/4 części każde z nich (**dowód:** postanowienie spadkowe k. 77). Z.

K. zmarł 22 czerwca 1996 roku, a spadek po nim nabyły dzieci: J. K., A. K. (1) i A. K. (2) po 1/3 części każde z nich (**dowód**: postanowienie spadkowe k. 79).

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dowodów z dokumentów urzędowych w postaci odpisów orzeczeń sądowych, decyzji administracyjnych, protokołu przejęcia przedsiębiorstwa w zarząd państwowy, którym przydał moc dowodową oraz walor wiarygodności. Sąd uznał, że M. i A. małżonkom K. przysługiwało na podstawie umowy kupna z dnia 06 kwietnia 1938 roku prawo własności przedsiębiorstwa pod nazwą Młyn motorowy w R. posadowionego na nieruchomości o powierzchni 745m², ponieważ dowodzi tego postanowienie Sądu Powiatowego w Busku – Zdroju z dnia 20 czerwca 1952 roku (k. 68-69). Dowodom z orzeczeń sądowych oraz administracyjnych Sąd przydał walor wiarygodności nie znajdując podstaw do ich zanegowania. Dowody z dokumentów korzystając z materialnej mocy dowodowej wynikającej z treści art. 244 k.p.c., stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo zaświadczone.

W sprawie wydane zostały dwie opinie przez biegłych specjalistów, który osobno policzyli aktualną wartość rynkową nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa (biegły A. Z.) oraz maszyn i urządzeń (składników mienia ruchomego) (biegły M. K. (1)). Obydwie pisemne opinie biegłych Sąd ocenił jako mające dużą wartość dowodową z uwagi na ich wiedzę i kompetencje. Każdy z biegłych dokonał osobno swoich wyliczeń, jednak w celu uzyskania odpowiedzi na pytanie o aktualną wartość przedsiębiorstwa Młyn (...) w R. Sąd dopuścił dowód z opinii łącznej obydwu biegłych (k. 289). Taka opinia w sprawie została złożona (k. 306-334). Wartość młyna ustalona została wspólnie przez biegłych na kwotę 40 972 zł. (k. 306). Jednakowoż wobec wyjaśnień ustnych złożonych przez biegłych na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku, z których wynika, że najwłaściwszą metodą ustalenia wysokości szkody poniesionej przez powodów rozumianej jako utrata przedsiębiorstwa młyńskiego i wynikającej z przejścia przedsiębiorstwa młyńskiego na własność Państwa jest metoda odzwierciedlająca wartość sumy jego składników: wartości odtworzeniowej nieruchomości oraz poszczególnych składników mienia ruchomego przedsiębiorstwa policzonych w opinii podstawowej przez każdego z biegłych (k. 378: protokół elektroniczny 00:43:53-00:50:40). Biegły M. K. (1) na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku wyjaśnił logicznie powody wystąpienia różnicy w wartości przedsiębiorstwa wyliczonego jako suma składników ruchomych i nieruchomości a wartością tego przedsiębiorstwa ustaloną metodą dochodową, w której przyjęto założenie 15-letniego dalszego funkcjonowania zakładu.

Biorąc pod uwagę te wyjaśnienia przy ustaleniu wysokości należnego powodom odszkodowania Sąd oparł się na dowodzie z pisemnych podstawowych opinii biegłych oraz wyjaśnieniach ustnych złożonych przez nich wspólnie na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku.

Obydwaj biegli w swych opiniach podstawowych w sposób obiektywny, rzetelny, logiczny i rzeczowy wyjaśnili metodologię przyjętą do wyceny wartości rynkowej nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa młyńskiego oraz jego składników ruchomych. Opinie nie zawierają luk w rozumowaniu nie dających się uzasadnić logicznie, a wszystkie założenia konieczne z punktu widzenia dokonania prawidłowych ustaleń, mają zakotwiczenie w dokumentach zawartych w aktach sprawy bądź dołączonych do nich aktach administracyjnych. Po złożeniu przez biegłych wyjaśnień ustnych opinii pisemnych – na podstawie art. 286 k.p.c. – pozwany podał, że nie kwestionuje opinii (k. 379, protokół elektroniczny 00:54:18), a powodowie wnieśli o dokonanie ustaleń na podstawie opinii podstawowych (k. 379, protokół elektroniczny 00:54:09) nie zgłaszając dalszych zastrzeżeń do opinii ani wniosków dowodowych, dlatego Sąd przyjął, że opinie podstawowe podtrzymane w toku ustnych wyjaśnień na rozprawie w dniu 05 października 2016 roku mogą stanowić podstawę ustaleń faktycznych w sprawie.

Na tej rozprawie Sąd oddalił wniosek powodów o dopuszczenie dowodu z zeznań świadków Z. B. i K. S. i przesłuchania stron uznając, że okoliczności, które strona powodowa zamierzała udowodnić za pomocą dowodu z zeznań świadków i stron wymagają wiadomości specjalnych (wysokość szkody- wartość przedsiębiorstwa), stanowią domenę Sądu lub organu administracyjnego i wynikają z decyzji administracyjnych (stwierdzenie nieważności orzeczeń administracyjnych, utrata prawa własności, przejęcie w zarząd, legitymacja czynna powodów) bądź wynikają z dowodów z dokumentów urzędowych. Dowód z przesłuchania stron jako dowód subsydiarny – w ocenie Sądu –

w okolicznościach sprawy był zbędny, ponieważ fakty istotne dla rozstrzygnięcia zostały ostatecznie wyjaśnione za pomocą innych dowodów (por. art. 299 § 1 k.p.c.) (k. 379).

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Powództwo jest zasadne i zasługuje na uwzględnienie, choć nie w całości.

W pierwszej kolejności wskazać należy, że czynność dyspozytywna powodów polegająca na częściowym cofnięciu pozwu bez zrzeczenia się roszczenia dokonana na rozprawie w dniu 05 października 2010 roku jest nieskuteczna, ponieważ na tej rozprawie pozwany nie wyraził zgody na cofnięcie pozwu (k. 379).

Art. 203 § 1 k.p.c. stanowi, że pozew może być cofnięty bez zezwolenia pozwanego aż do rozpoczęcia rozprawy, a jeżeli z cofnięciem połączone jest zrzeczenie się roszczenia - aż do wydania wyroku. Z uwagi na moment złożenia oświadczenia o cofnięciu pozwu w części przez powodów, co nastąpiło po rozpoczęciu rozprawy, do jego skuteczności wymagana jest zgoda pozwanego. W braku zgody Sąd uznał, że jego ocenie podlega całe zgłoszone w pozwie powództwo z modyfikacją co do odsetek, które powodowie ostatecznie określili jako ustawowe za opóźnienie.

Podstawę prawną dochodzonego w niniejszej sprawie roszczenia stanowi art. 160 § 1 k.p.a.

Zgodnie z jego brzmieniem stronie, która poniosła szkodę na skutek wydania decyzji z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. albo stwierdzenia nieważności takiej decyzji służy roszczenie o odszkodowanie, chyba, że ponosi ona winę za powstanie okoliczności wymienionych w tym przepisie. Przepis ten został uchylony przez art. 2 pkt 2 ustawy z dnia 17 czerwca 2004 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 162, poz. 1692) z dniem 01 września 2004 roku, ale mimo to, zgodnie z brzmieniem art. 5 tej ustawy, będzie miał zastosowanie w rozpoznawanej sprawie, gdyż do zdarzeń i stanów prawnych powstałych przed dniem jej wejścia w życie, stosuje się przepisy dotychczasowe w brzmieniu obowiązującym do dnia jej wejścia w życie. Akty nacjonalizacyjne wydane zostały przed dniem 01 września 2004 roku, czyli przed uchyceniem art. 160 k.p.a. Ostatecznie kwestię stosowania przepisu art. 160 k.p.a. przesądził Sąd Najwyższy w uchwale swego pełnego składu z dnia 31 marca 2011 roku wskazując, że do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 01 września 2004 roku, której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a., a zatem z pominięciem administracyjnego trybu dochodzenia odszkodowania (III CZP 112/10, OSNC 2011/7-8/75).

Zgodnie z brzmieniem art. 160 § 2 k.p.a. do odszkodowania stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego, z wyłączeniem art. 418 tego kodeksu.

Przesłankami odpowiedzialności odszkodowawczej są powstanie szkody oraz istnienie normalnego związku przyczynowego pomiędzy szkodą a zdarzeniem, które ją wywołało. Punktem wyjścia przy badaniu istnienia normalnego związku przyczynowego jest ustalenie, czy fakt wskazany jako przyczyna szkody stanowi *conditio sine qua non* jej wystąpienia, tj. czy szkoda nastąpiłaby również wtedy, gdyby nie doszło do wydania decyzji niezgodnej z prawem oraz czy zaistniała szkoda jest normalnym następstwem zdarzenia wskazanego jako jej przyczyna.

Powodowie ostatecznie wskazali, że źródłem szkody w postaci utraty Młyna motorowego K. M. i K. Z. w R. było orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku. Ich roszczenie – gdyby je wywodzić – z zarządzenia Ministra Skupu nr (...) /23 z dnia 25 marca 1955 roku, którego nieważność stwierdzono decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 03 lipca 2009 roku – byłoby przedawnione w świetle treści art. 160 § 6 k.p.a.

Pozwany twierdził w sporze, że to zarządzenie Ministra Skupu z dnia 25 marca 1955 roku wyrządziło poprzednikom prawnym powodów szkodę, gdyż wprowadziło przymusowy zarząd państwowy nad przedsiębiorstwem młyńskim, zaś orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku o stwierdzeniu przejścia na własność Skarbu Państwa przedsiębiorstwa mając charakter deklaracyjny nie zmieniło nic w sytuacji

poprzedników prawnych powodów, ponieważ upaństwowienie przedsiębiorstwa następowało ex lege, nie mogło zatem wywołać szkody. W tym kontekście pozwany podnosił zarzut braku związku przyczynowego w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. oraz przedawnienia roszczenia, gdyż szkoda wynikła jedynie z zarządzenia Ministra Skupu z 25 marca 1955 roku, którego nieważność stwierdzono decyzją z dnia 03 lipca 2009 roku, a pozew wpłynął w 2014 roku.

W ocenie Sądu z taką argumentacją nie sposób się zgodzić.

W okolicznościach niniejszej sprawy uznać należy, iż jeśliby nie doszło do wydania zarządzenia Ministra Skupu z dnia 25 marca 1955 roku powodowie (a ściślej ich poprzednicy prawni) co prawda zachowaliby w tej dacie, a także po niej zarząd nad należącym do M. K. (2) i Z. K. przedsiębiorstwem, jednakże nie utracili wówczas jeszcze własności. Tę utracili dopiero wskutek wydania decyzji administracyjnej w postaci orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku. Tak więc bez wyeliminowania z obrotu prawnego orzeczenia z dnia 23 września 1955 roku i poprzestaniu na eliminacji zarządzenia Ministra Skupu z 25 lutego 1955 roku powodowie nie odzyskaliby własności przedsiębiorstwa wraz z wchodzącą w jego skład nieruchomością.

Uznać przeto należy, że szkody polegającej na utracie prawa własności młyna motorowego nie wywołało zarządzenie Ministra Skupu z dnia 25 marca 1955 roku, gdyż zarządzenie to odjęło zarząd, czyli możliwość faktycznego korzystania z przedsiębiorstwa. Szkodę w tej postaci – w ocenie Sądu – wywołało natomiast orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku o stwierdzeniu przejścia na własność Skarbu Państwa przedsiębiorstwa należącego do M. K. (2) i Z. K.. Jeśliby nie doszło do wydania w dniu 23 września 1963 roku orzeczenia stwierdzającego przejście na własność Państwa przedmiotowego przedsiębiorstwa, M. K. (2) i Z. K. pozostawaliby w tej dacie, jak również po niej, jego właścicielami. Skutkiem decyzji z 23 września 1963 roku była więc prawna „utrata przedsiębiorstwa”, którym Państwo mogło swobodnie dysponować, w tym zbywać je i zużywać. Od momentu przejścia w zarząd państwowy przedsiębiorstwa Skarb Państwa poprzez (...) Przedsiębiorstwo Młynów (...) w K. przejął większość istotnych uprawnień właścicielskich, lecz dopiero orzeczenie z 23 września 1963 roku dokonało ostatecznego dopełnienia przejścia cywilnego (prawnorzeczowego) tytułu właścicielskiego do całości przedsiębiorstwa na rzecz Skarbu Państwa. Pozwany – jak wyżej skazano – twierdził, że decyzja z dnia 23 września 1963 roku mając charakter deklaratoryjny, nie stworzyła nowego stanu prawnego, lecz jedynie potwierdziła przejście przedsiębiorstwa na własność Państwa, co nastąpiło z mocy prawa. W ocenie Sądu dopiero jednak decyzja o przejściu przedsiębiorstwa na własność Państwa mogła stanowić podstawę ujawnienia prawa własności na rzecz Skarbu Państwa. Zgodnie bowiem z treścią art. 9 ust. 2 ustawy z dnia 25 lutego 1958 roku o uregulowaniu stanu prawnego mienia pozostającego pod przymusowym zarządem państwowym (Dz. U. nr 11, poz. 37) podstawą do ujawnienia w księgach wieczystych w rejestrach handlowych i innych rejestrach publicznych przejścia na własność Państwa przedsiębiorstwa oraz praw rzeczowych, stanowiących składnik majątkowy przyjętego przedsiębiorstwa, jest orzeczenie ministra stwierdzające przejście przedsiębiorstwa na własność Państwa. Ta decyzja w ocenie Sądu ma podwójny charakter deklaratoryjno-konstytutywny. Stąd bez tej decyzji nie można było dokonać ujawnienia Państwa jako właściciela przejętego przedsiębiorstwa mimo, że z mocy art. 2 przywołanej ustawy przedsiębiorstwa pozostające w dniu jej wejścia w życie pod zarządem państwowym ustanowionym na podstawie dekretu, o którym mowa w art. 1, przechodzą z mocy prawa na własność Państwa, chyba że nastąpi ich zwrot w trybie określonym w niniejszej ustawie. Stwierdzenie nieważności zarządzenia o ustanowieniu zarządu przymusowego, ze względu na skutek eliminacji tego zarządzenia od dnia jego wydania (ex tunc), prowadzi do sytuacji, w której brak jest materialnej przesłanki pozostawania przedsiębiorstwa w zarządzie przymusowym państwa (tak Naczelny Sąd Administracyjny w Warszawie w wyroku z dnia 09 listopada 2011 roku, I OSK 117/11, LEX nr 1149127). Oznacza to, że przedsiębiorstwo (...) w chwili wydania orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku nie znajdowało się w zarządzie państwowym, nie mogło zatem przejść z mocy prawa na rzecz Skarbu Państwa. Wydanie w takich warunkach orzeczenia o przejściu własności tego przedsiębiorstwa na rzecz Skarbu Państwa było wadliwe, co potwierdził zresztą Minister Gospodarki decyzją z dnia 28 czerwca 2013 roku z powołaniem się na tę argumentację. Nie ma zatem racji pozwany twierdząc, że orzeczenie nacjonalizacyjne z 1963 roku nie wywołało szkody w majątku poprzedników prawnych powodów. Przeciwnie, gdyby nie ta decyzja (oraz czynności prawne rozporządzające tym młynem po tej dacie) powodowie mogliby odzyskać bezprawnie przejęte przedsiębiorstwo.

Stwierdzenie nieważności tego orzeczenia mocą decyzji Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2013 roku nie przesądza co prawda o jego nieodwracalnym skutku. Jednak w ocenie Sądu wobec tego, że wydanie tego orzeczenia umożliwiło rozdysponowanie składnikami przedsiębiorstwa najpierw na rzecz Gminnej Spółdzielni (...) w P., a następnie na rzecz osób fizycznych (nota bene J. K.), to własność przedsiębiorstwa, w tym nieruchomości, nie wróciła do powodów jako następców prawnych właścicieli Młyna, gdyż nowych nabywców chroni rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych. Przepis art. 5 u.k.w.h. w określonym zakresie sankcjonuje pierwszeństwo stanu prawnego ujawnionego w księdze wieczystej; nabywców prawa własności, czy użytkowania wieczystego chroni rękojmia wiary publicznej ksiąg wieczystych także wówczas, gdy uznane zostały za nieważne decyzje administracyjne (art. 156 k.p.a.), na podstawie których Skarb Państwa nabył grunt od właściciela i sprzedał, bądź oddał go nabywcom w użytkowanie wieczyste (tak np. uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 15 lutego 2011 r., III CZP 90/10, OSNC 2011/7-8/76; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 31 stycznia 1997 r., II CKU 64/96, LEX nr 30433).

Skoro powodowie nie „odzyskali” na skutek decyzji unieważniającej orzeczenie z dnia 23 września 1963 roku o przejściu na własność Skarbu Państwa przedsiębiorstwa młyńskiego, czyli utracili przejęty na skutek wadliwej prawnie decyzji z 1963 roku – majątek, to ponieśli rzeczywistą szkodę, której mogą dochodzić przed Sądem na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. w zw. z art. 361 k.c. Szkodą, w rozumieniu prawa cywilnego, jest powstała wbrew woli poszkodowanego różnica między obecnym jego stanem majątkowym a tym stanem, jaki zaistniałby, gdyby nie nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę (tak Sąd Najwyższy w orzeczeniu z dnia 11 lipca 1957 roku, 2 CR 304/57, OSN 1958, nr III, poz. 76 oraz w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 22 listopada 1963 roku, IH PO 31/63, OSNCP 1964, nr 7-8, poz. 128 czy też w wyroku z dnia 16 kwietnia 2002 roku w sprawie V CKN 960/00 oraz z dnia 15 listopada 2002 roku w sprawie V CKN 1325/00).

Powodom należy się zatem zgodnie z brzmieniem art. 160 § 3 k.p.a. odszkodowanie za nieodwracalne skutki będące efektem orzeczenia Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku w postaci pozbawienia własności przedsiębiorstwa, które zostało definitywnie utracone na rzecz osób trzecich. Odszkodowanie przysługuje od organu, który wydał decyzję z naruszeniem przepisu art. 156 § 1 k.p.a. Jak wykazano wyżej prawnie wadliwym było orzeczenie Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z 23 września 1963 roku w sprawie stwierdzenia przejścia na własność Państwa tego przedsiębiorstwa. Ponieważ organ, który je wydał już nie istnieje, wobec tego odpowiedzialność odszkodowawcza obciąża jego następcę prawnego, którym jest obecnie Minister Gospodarki.

Z uwagi na datę wydania decyzji szkodzącej (orzeczenie z dnia 23 września 1963 roku) Sąd uznał, że stan składników przedsiębiorstwa, w tym nieruchomości, za którą w niniejszym procesie powodowie dochodzą odszkodowania, należało ustalać na datę tego orzeczenia, które ostatecznie odjęło prawo własności przedsiębiorstwa. Jednak wobec tego, że odjęcie zarządu nastąpiło w 1955 roku, uzasadnione było odniesienie się przez biegłego M. K. (1) do stanu składników ruchomych młyna i ich wycena na ten właśnie moment. Z tą chwilą bowiem poprzednicy prawni powodów zostali pozbawieni faktycznej możliwości korzystania z przedsiębiorstwa, które jednakowoż nadal stanowiło ich własność. To, co się stało po przejęciu przedsiębiorstwa w zarząd państwowy z tymi składnikami, nie może wpływać na sytuację prawną powodów i ich roszczenia o odszkodowanie, które winno wyrównać ich stratę w sposób jak najbardziej obiektywny i sprawiedliwy.

Sąd uznał, że wysokość odszkodowania została udowodniona za pomocą opinii biegłego specjalisty ds. wyceny nieruchomości dra A. Z. oraz w zakresie wyceny składników ruchomych przedsiębiorstwa za pomocą opinii biegłego M. K. (1). Biegli przekonali Sąd o tym, że metodą najlepiej oddającą wartość szkody powodów jest metoda polegająca na osobnej wycenie tych składników przedsiębiorstwa, a nie metoda dochodowa przedsiębiorstwa jako całości.

Z tych powodów Sąd zsumował wartość maszyn i urządzeń (87 500 zł.) z wartością nieruchomości (328 340 zł.) uzyskując kwotę 415 840 zł., którą podzielił stosownie do posiadanych przez powód udziałów: 1/4 na rzecz powódki M. M. (1) (103 960 zł.) i po 1/6 na rzecz pozostałych powodów (J. K., A. K. (1) i A. K. (2)) (po 69 306,66 zł.). Tak

ustalone kwoty nie stanowią łącznie sumy 415 840 zł., ponieważ nie wszyscy spadkobiercy byłych właścicieli młyna wzięli udział w procesie.

W ocenie Sądu zarzut przedawnienia zgłoszony przez pozwanego jest o tyle chybiony, że powodowie upatrywali źródła ich szkody w orzeczeniu Przewodniczącego Komitetu Drobnej Wytwórczości z dnia 23 września 1963 roku, którego nieważność stwierdzona została mocą decyzji Ministra Gospodarki z dnia 28 czerwca 2013 roku. Trzyletni termin przedawnienia, o którym mowa w art. 160 § 6 k.p.a. nie upłynął do chwili wniesienia pozwu, co nastąpiło 17 października 2014 roku.

Z tych wszystkich względów orzeczono jak w pkt I wyroku.

Odsetki ustawowe za opóźnienie (art. 481 § 2 k.c.) z uwagi na odszkodowawczy charakter roszczenia i ustalenie odszkodowania według cen aktualnych na datę zamknięcia rozprawy (art. 363 § 2 k.c.) zostały zasądzone zgodnie z żądaniem od uprawomocnienia się wyroku (pkt I wyroku).

Dalej idące powództwo jako bezzasadne zostało oddalone (pkt II wyroku).

Rozstrzygnięcie o kosztach procesu Sąd oparł na treści art. 100 zdanie pierwsze w zw. z art. 108 § 1 zdanie drugie k.p.c., zgodnie z którym Sąd rozstrzyga o kosztach w każdym orzeczeniu kończącym sprawę w instancji. Sąd może jednak rozstrzygnąć jedynie o zasadach poniesienia przez strony kosztów procesu, pozostawiając szczegółowe wyliczenie referendarzowi sądowemu; w tej sytuacji, po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie, referendarz sądowy w sądzie pierwszej instancji wydaje postanowienie, w którym dokonuje szczegółowego wyliczenia kosztów obciążających strony.

Każdy z powodów ostał się ze swoim roszczeniem w 46% ($69\ 306,66:150\ 000=0,46$; $103\ 960:225\ 000=0,46$), więc powinien ponieść 54% kosztów procesu, pozwany wygrał proces w 54%, więc powinien ponieść 46% tych kosztów (pkt III wyroku).